

JAROSLAV VRCHLICKÝ

1853–1912

Na přípravě materiálů se podíleli pracovníci
Ústavu pro českou literaturu AV ČR,
Památníku národního písemnictví
a Literární akademie – Soukromé
vysoké školy Josefa Škvoreckého:
Dalibor Dobiáš
Michal Fránek
Martin Hrdina
Iva Krejčová
Dita Křišťanová
Kateřina Piorecká
Tereza Riedlbauchová

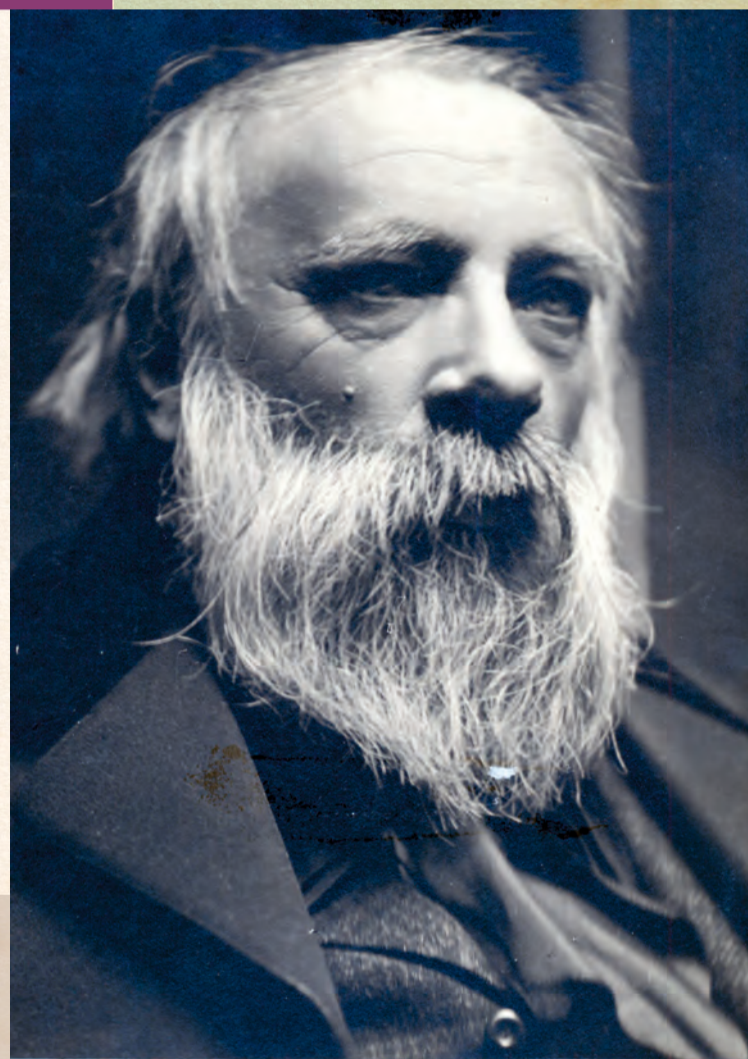
Použité fotografie pocházejí, není-li
uvedeno jinak, z fondů Literárního
archivu Památníku národního
písemnictví.

Redakce: Martin Hrdina
Grafická úprava: Pavel Janoušek

ZA TROCHU LÁSKY...

**Za trochu lásky šel bych světa kraj,
šel s hlavou odkrytou a šel bych bosý,
šel v ledu – ale v duši věčný máj,
šel vichřicí – však slyšel zpívat kosy,
šel pouští – a měl v srdci perly rosy.
Za trochu lásky šel bych světa kraj,
jak ten, kdo zpívá u dveří a prosí.**

Okna v bouři (1894)

Internetové zdroje ÚČL AV ČR, v. v. i.:

Slovník české literatury po roce 1945: www.slovníkceskeliteratury.cz
Digitalizovaný archiv časopisů: <http://archiv.ucl.cas.cz>
Bibliografie české literární vědy: <http://isis.ucl.cas.cz>
Retrospektivní bibliografie do roku 1945 – lístková kartotéka: <http://retrobi.ucl.cas.cz>
Edice E: www.ucl.cas.cz/edicee
České literární osobnosti <http://clo.ucl.cas.cz>
Bohemistika. Literárněvědný informační servis: www.bohemistika.cz

Básnické dílo Jaroslava Vrchlického je volně přístupné v aplikaci
Česká elektronická knihovna: www.ceska-poezie.cz

Databáze literárních cen, Thesaurus českých meter, stránky Studentské literárněvědné konference a další informační zdroje dostupné přes: www.ucl.cas.cz

LITERATURA
KE
STAŽENÍ

www.ucl.cas.cz

Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.
Na Florenci 3/1420, 110 00 Praha 1

Mladá léta

Dětství a školní léta

Jaroslav Vrchlický se narodil jako Emilius Frída 17. 2. 1853 v Lounech do rodiny kupce Jakuba Jana Frídy a Marie, rozené Kolářové. Krátce po jeho narození se rodina přestěhovala do Slaného, Emil však žil od svých čtyř let na faře v Ovčárech u strýce Antonína Koláře, který v něm vzbudil vlastenecké vědomí a později jej podporoval při studiu. V letech 1857–1862 docházel Emil do obecné školy, pak vstoupil do primy gymnázia ve Slaném. Od roku 1863 studoval na gymnáziu v Praze. Žil zde v pronajatém pokoji s bratrem Bedřichem, budoucím překladatelem a dramaturgem Národního divadla. Poslední ročníky gymnázia absolvoval Emil Frída v Klatovech, kde se spřátelil s pozdějším slavným lékařem Josefem Thomayerem. Společně se povzbuzovali k básnické tvorbě a posílali příspěvky do pražských časopisů. 30. června 1871 vyšly ve Světozoru dvě básně podepsané pseudonymem Jaroslav Vrchlický – studenti středních škol v té době nesměli publikovat.

Fara v Ovčárech

Čas studií

Po maturitní zkoušce nastoupil Vrchlický do kněžského arcibiskupského semináře v Praze, ale studovat teologii vydržel jen půl roku. Roku 1873 se nechal zapsat na filozofickou fakultu, kde se věnoval studiu historie, dějin umění, orientalistiky a moderních jazyků. S bratrem žili na Starém Městě, stýkali se například s Bohdanem Jelínkem a Aloisem Jiráskem. Thomayer jej uvedl do Umělecké besedy, kde se seznámil se spisovatelkou Sofií Podlipskou a dalšími známými postavami pražského života.

Od roku 1873 Vrchlický přispíval do časopisu Lumír, brzy získal i stálého nakladatele pro své knihy – Jana Ottu. Uznání si získala hned první, pesimisticky laděná sbírka Vrchlického básní *Zhlubin* (1875), která vznikala pod dojmem několika úmrtí: básníkova otce, Vítězslava Háška a Bohdana Jelínka.

Věřte, že závidím Vám osud Váš, tak jako jsem záviděl Heinovi sedmiletá jeho muka v Paříži, tak jako jsem záviděl Heinrichovi Kleistovi to klidné idylické zastřelení se i se svou přítelkyní. Což my jsme jen zde prozaičtí lidé – věřte, já zkocourkovatím přinejmenším, jen něco hodně velkého, titánského, kolosálního, ale to věčné kramaření zde, to mne zničí – alespoň kdybych mohl do světa – tak ale osud Prométheův šlehá nás poety nejvíce.

Bohdanu Jelínkovi (1873)

Rodný dům v Lounech

Čas rozhodnutí

V roce 1875 přijal Vrchlický místo vychovatele u italské šlechtické rodiny. Nepříliš dobře placená práce jej vyčerpávala, a proto se rozhodl podat výpověď v nejbližším možném termínu. Vyvstaly mu tím ale existenční starosti.

V době nejistoty a pochyb o směru svého budoucího života Vrchlický našel útěchu v překládání italských a francouzských básní, ve vlastní literární tvorbě, a zvláště v dopisech zasílaných bratru Bedřichovi a Sofii Podlipské. V Podlipské našel partnerku pro úvahy o umění i životě a prostřednictvím listů s ní navázal hluboký citový vztah.

Po návratu do Prahy se znovu intenzivně účastnil literárního života, spřátelil se s Josefem Václavem Sládkem a Juliem Zeyerem. Krátce působil na učitelském ústavu na Novém Městě, ale již roku 1877 získal místo sekretáře na české technice, dnešním ČVUT.

Jar. Vrchlický

1853
1912

Čas zralosti

Na vrcholu sil

Stálé a dobře placené místo úředníka na české technice poskytovalo Vrchlickému dostatek času na ostatní veřejné aktivity a zázemí potřebné pro založení rodiny. 4. srpna 1879 se oženil s dcerou Sofie Podlipské Ludmilou. Dojmy ze šťastně prožívaného rodinného života soustředil krátce nato v knize básní *Eklogy a písně*. Vrchlický s manželkou roku 1882 navštívili Paříž a malíře Antonína Chittussiho, který tam tehdy pobýval. Vrchlický však necestoval často, největší díl volného času věnoval literární tvorbě a spolkovým aktivitám – například ve sdružení beletristů Máj. Literární práce otiskoval i v osmdesátých letech převážně v Lumíru, erbovním časopisu jeho básnické generace, publicistiku psal pro deník Hlas národa. Úspěchu dosáhl jako dramatik na scéně Národního divadla, pro něž tvořil vedle původních her také dobře honorované překlady dramát ze světových literatur.

Manželé Vrchlickí na počátku osmdesátých let

Ocenění za veřejnou činnost

Vrchlický získal za svou činnost uznání doma i v zahraničí. Byl zvolen dopisujícím členem řady evropských badatelských institucí zvláště ve Francii a Itálii, známý byl i v polském prostředí. Když byla roku 1890 založena Česká akademie věd a umění, byl jmenován jejím členem a stal se sekretářem uměleckého odboru. Byl dekorován vysokým rakouským řádem Pro litteris et artibus. Na pražské Karlo-Ferdinandově univerzitě získal čestný doktorát, roku 1893 zde byl jmenován mimořádným profesorem srovnávací literatury a o pět let později získal profesuru řádnou. Jako univerzitní profesor zavítal do mnoha českých měst a jeho přednášek se účastnilo velké množství posluchačů. Roku 1901 byl jmenován doživotním členem Panské sněmovny vídeňské říšské rady, na jejíž zasedání dojížděl. S politickým projevem na této půdě vystoupil jen jednou, když roku 1906 ve svém německém projevu podpořil všeobecné hlasovací právo.

Životní a tvůrčí krize

Exponované veřejné postavení bylo jednou z příčin toho, že se Vrchlického literární tvorba stala nárazníkem pro kritické myšlení představitelů literárního realismu a moderny. Vrchlický se nedokázal s kritickými výtkami zcela vyrovnat a vyhledával kontakty spíše s těmi mladými autory, kteří přijímali jeho tvorbu bez výhrad.

V první polovině devadesátých let se dozvěděl o milostném poměru manželky k herci Národního divadla Jakubu Seifertovi a svému zklamání dal zjevně průchod ve sbírce *Okna v bouři*. Ludmila se upnula k péči o děti a usilovala o harmonické soužití, Vrchlický však hledal citové zázemí u jiných žen a zvláště v závěru života se manželce odcizil. V prvním desetiletí 20. století dokázal znovu tvořit neobyčejně živé verše, ale jeho práci přerušila 16. srpna 1908 mozková mrtvice. Od podzimu 1910 pobýval v sanatoriu u Jaderského moře, závěr života strávil v Domažlicích, kde jej navštěvovali členové rodiny a přátelé.

Zemřel 9. září 1912.

Mnozí jistě kladli si otázku, kdy Vrchlický vlastně píše. Neodmítl žádného pozvání, účastnil se všech slavností (jenom na pohřby nechodil rád a šel jen v krajní nutnosti), ráno sice dosti záhy vstával (o 8. hod. býval již u psacího stolku), ale to připravoval se na přednášky; dopoledne vyšel si a zapadl buď do hostince, nebo do vinárny, zastavil se u toho neb onoho; odpůldne přednášel, úřadoval v Akademii; večer účastnil se schůzí Máje, Akademie nebo besedoval s přáteli, vídán byl v divadle i na banketech, konal s přáteli vycházky i výlety, a při tom všem psal četné dopisy a četl, úžasně mnoho četl – kdy tedy vlastně tvořil Vrchlický?

Antonín Klášterský: *Vzpomínky a portréty* (1934)

Jar. Vrchlický

1853
1912

Itálie

Roku 1875 přijal dvaadvacetiletý Vrchlický, jenž právě dokončil studia a debutoval sbírkou *Z hlubin*, nabídku pracovat jako vychovatel synů hraběte Montecuccoli-Laderchi v Itálii. V dubnu se vydal na jih a strávil tam necelý rok. Zprvu žil v Maranu v podhůří Apenin poblíž Boloni a příležitostně v Modeně, na zimu se i s rodinou hraběte přestěhoval do kosmopolitního toskánského Livorna, k vytouženému moři. Časově náročná a špatně placená práce mu neumožnila cestovat a intenzivně studovat italskou kulturu, navíc jej vytrhla z dění ve vlasti. Italský pobyt byl přesto pro něj jako člověka, básníka i začínajícího překladatele osvobozující a klíčový. Na základě starší i nové četby a úvah se tu dotvářela jeho poetika, zrodila se básnická sbírka *Duch a svět*, knihy překladů jako *Poezie francouzská nové doby* či Leopardiho *Básně*, zčásti i později zhodnocené experimenty s cizími literárními formami.

Italské inspirace i později prostupují Vrchlického vlastní dílo básnické, prozaické i dramatické. Jedinečné postavení má v české kultuře zvláště soubor Vrchlického překladů z italštiny, který zahrnuje autory od básníkem obdivované renesance po mladší současníky jako Gabriela D'Annunzia. Mezi překlady půl druhého tisíce básní od téměř dvou set autorů nacházíme mimořádná a náročná díla jako Dantovu *Božskou komedii*, z novějších pak básně Leopardiho či formální experimenty Carducciho. K italským básníkům se Vrchlický pravidelně vracel při sestavování různých výborů básní, a zejména v řadě studií a univerzitních přednášek. Pozornost v nich věnoval především své celoživotní inspiraci – Dantovi.

**Ve starém sále ověčeném zbrojí
pod velkým krbem, jehož každou stranu
vějířem stíní Číňan z porcelánu,
jsem viděl dámu v staromódním kroji.**

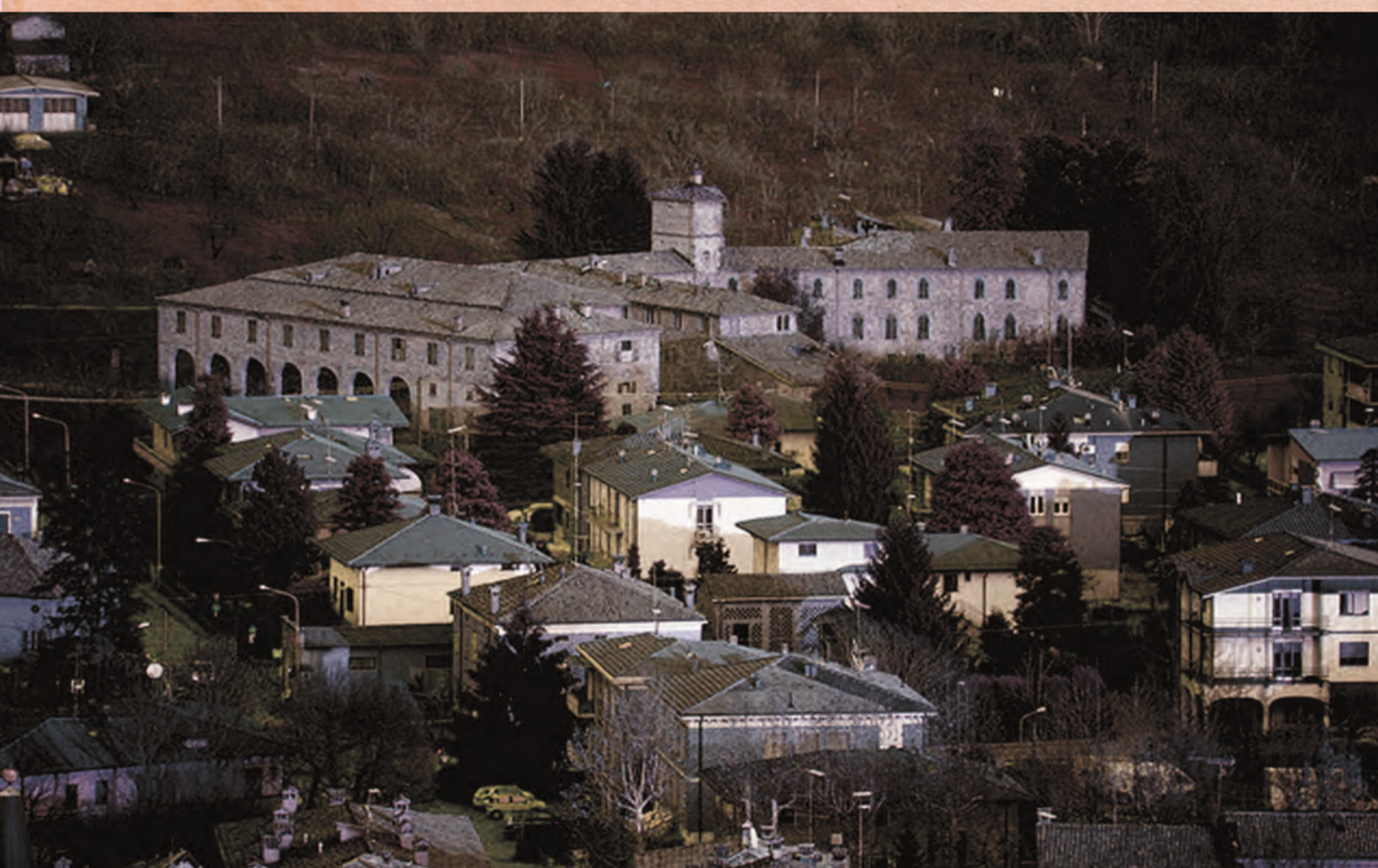
**Zde pudrovanou hlavu v dlani svojí
ve zlatých trepkách od večera k ránu
sní v svadlých resed vůni na divanu
pod orlojem, kde šer a světlo v boji.**

**Ó Chloë či snad Phyllis, nevím věru,
proč zbyla jste v těch síní pološeru,
jak dávných časů upomínka chudá!?**

**V dlaň zívající ústa ona skrývá:
„Vy mýlíte se, pane, odjakživa
v těch síních vládnou, moje jméno –
Nuda.“**
Ze sbírky Rok na jihu (1878)

„Palác v Modeně jest hrozně zpustlý, ale mně imponuje touto zpustlostí a svým středověkým slohem. Lépe řečeno, žádným slohem, touto směsicí slohů, kde z každého okna dívá se melancholie a kde na prostranném, zarostlém dvoře sedí nuda u líně tekoucího fontánu. Hrabě nechal si pouze předeek, ostatní pronajal.“

Bedřichu Frídovi z Itálie (1875)

*Vila rodiny Montecuccoli-Laderchi v Maranu – současný stav
Foto: Domenico Marchi*

Přiznávám se, že na jih mohu mysliti jen s hlubokou melancholií. Ten rok jest vůbec divné intermezzo v mém životě. /.../ Ted' mám pravý význam svého pobytu tam, jest ustálen jedním slovem: hojil jsem se tam. A sice na těle i na duši. Musil jsem setřásti všecko ochabnutí, všecky zápasy pesimismu, ano i materialismu, v nichž jsem se potácel v celé periodě Z hlubin...

Sofii Podlipské z Itálie (1875)

Jar. Vrchlický

1853
1912

Přítelkyně

Jen mohu říci, že mi bylo, jako by měla nyní nastat Vaší Eloou nová éra, jako bych cítila jarní vánek nového máje české literatury a jako by jiní tušili totéž, mluvili-li se o Vás. Vaše srdce, které dovedou Vaši přátelé přec jen ocenit, je Vaším přímluvčím, aby Vám byl odpuštěn Váš obrovský vzlet, za kterým mohou jen se dívat. Oni Vás dobře znají a milují Vás. To pomůže jim lépe než soupeřství. Až budete mezi nimi, budou všickni povzbuzeni a unešeni. Bude jaro.

Podlipská Vrchlickému (1876)

Je mi tak volno, tak dobře, kdykoli zasedám k psaní listu Vám; dnes však obzvláště dvakrát blaze, dvojnásob volně. Jest mi, jako bych se byl octnul v nějakém edenu, kde jsem kráčel stále Vám po boku, ale byla to cesta nad propastmi, já se bál o Vás, bál se o sebe.

Vrchlický Podlipské (1876)

**Má královno, mé světlo, moje paní,
má myšlenko! – ach co bych víc měl říci?
Má láska k tobě zuřivou je lvicí,
má úcta však ji plachou činí laní.**

Z Vittorie Colony (1877)

Jaroslav Vrchlický a Sofie Podlipská se setkali v Umělecké besedě. Tehdy již známá ovdovělá spisovatelka angažující se v ženském hnutí požádala mladého spisovatele o příspěvek do almanachu. Vrchlický následujícího roku odjel do Itálie a 8. srpna 1875 jí odtud napsal dopis. Zahájil tak řadu listů z let 1875–1876, které postupně nabyly intimní povahy. Vrchlický a Podlipská v těchto listech vysoké literární hodnoty navázali vztah v duchu romantického přátelství: sdíleli myšlenky o životě a umění, svěřovali se s literárními plány, posílali si navzájem vlastní texty, hodnotili je a inspirovali se k další tvorbě. Vrchlického duševní pouto k Podlipské se tak promítlo např. do básně Vittoria Colonna, evokující citové zaujetí Michelangela pro slavnou italskou básnířku.

Podlipská ve Vrchlickém našla spřízněnou duši, člověka nadšeného pro umění a uměleckou tvorbu. Do vztahu k Vrchlickému vnesla svou životní zkušenost a brzy v něm poznala mladého muže, který je ovládnut pesimismem, prožívá hlubokou duševní krizi a má obavy z budoucí existence. Pomohla mu nabýt sebedůvěry a víry v ideál, jehož hledání se nakonec Vrchlickému stalo východiskem z prožívaného spleenu. V srpnu 1876 jí napsal: „Od Vás naučil jsem se té pravé filozofii života, státi se pánem svých rozmarův a obětovati se.“

Po setkání Vrchlického a Podlipské v Praze však milostné city, v dopisech několikrát vyjádřené, nevyústily v partnerský vztah. Vrchlický se v Praze a během pobytů ve Veltrusích postupně sblížil s nedospělou dcerou Podlipské Ludmilou a v roce 1879 se s ní oženil. Sofie pak s nimi žila ve společné domácnosti až do své smrti roku 1897.

Sofie Podlipská

Jar. Vrchlický

1853
1912

Poslední léta

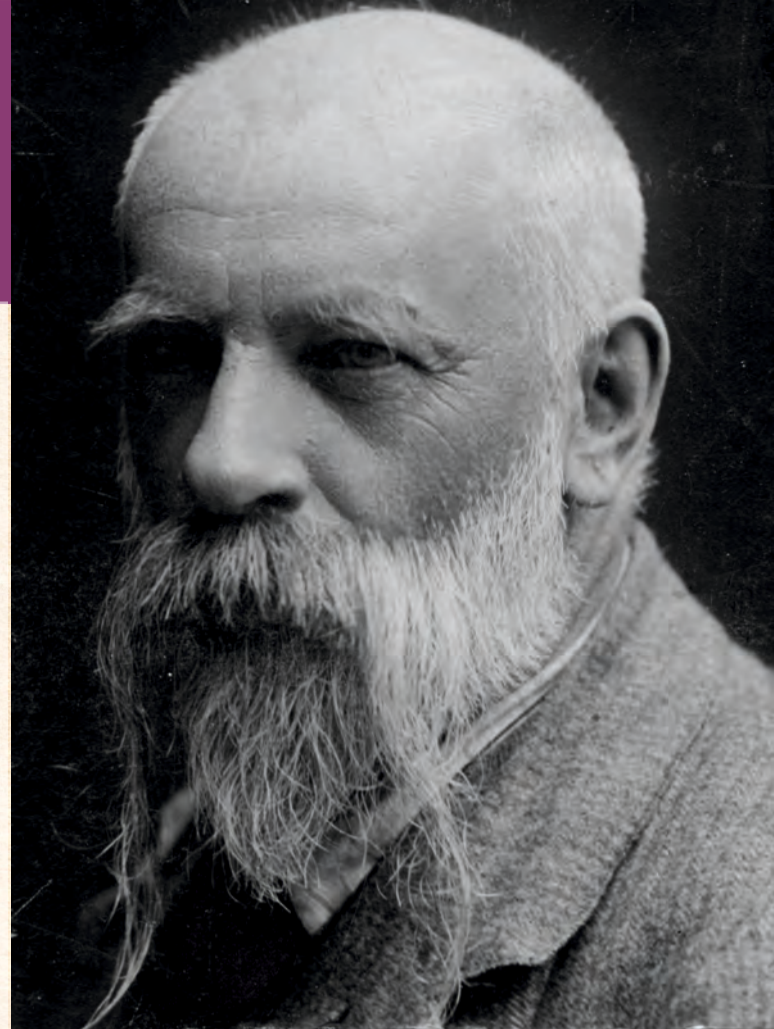
V poslední životní dekádě Jaroslava Vrchlického dochází k podivuhodné obrodě jeho tvůrčích sil. Na Vrchlického v té době silně působila láska k učitelce Justině Vondroušové, tajená i před nejbližším okolím, ale také poezie Walta Whitmana, již překládal. Završením jeho obnoveného uměleckého úsilí byla sbírka básní *Strom života*. Ve verších téměř oproštěných od formalistických gest a kompozičně propojených do promyšleného celku básník rekapituluje svůj život a zdůrazňuje sepětí s rodnou zemí. Odmítá naději na posmrtnou existenci, neboť všechny jeho touhy se již naplnily na této zemi.

Současně se smířlivými verši *Stromu života* však Vrchlický psal rovněž básně posmrtně shrnuté do sbírky *Meč Damoklův*, v nichž probleskují předtuchy blížícího se neštěstí. Ty souvisely i s básníkovým zdravotním stavem, který se začal kolem roku 1900 zhoršovat. Verše mučivé úzkosti z očekávané rány osudu, která co nevidět dopadne, doprovází pochybnost nad lidskými snahami, jež stejně vyústí v marnost a nicotu, zároveň však také v odhodlání pokračovat v tvorbě navzdory nepřízni kritiky. Vedle zahořklých veršů se zde objevují básně podivuhodně pročištěného výrazu a smířené rezignace.

Na vyšehradském Slavíně je vyryt epitaf, který básník složil sedm let před svou smrtí:

**Postůj zde poutníku, v hrobě tom Vrchlický Jaroslav leží,
básníkem doby své byl, mravencem pilností svou,
klenoty nejdražší z ciziny v pokladnu přenes své vlasti,
myšlenkám vlastním však též svoji dal ražbu i kov.
Málo měl na světě štěstí, přátel však, lásky též dosti,
v otčiny půdě teď spí, spokojen, tichý a rád.**

Vrchlický se koupe v Jaderském moři, 1911

S přáteli v Opatii, 1911

Přiznání starého stromu

Ach, víc let než sto padesát
zřím zeleň svou a v trávě rosu,
kdy v snětech svých jsem viděl hrát
před sebou párek starých kosů.

Svá vyváděli mlád'ata
a sami přitom hra, zpěv pouhý...
má duše byla dojata
a starý kmen můj byl pln touhy.

Táž hra, týž zpěv po letech zas,
až můj se zachvěl v hloubi kořen,
já děkoval a trnul, žas',
že pro ty ptáky byl jsem stvořen!

Jar. Vrchlický

1853
1912

Básník

Jméno Jaroslava Vrchlického je spojeno s rozsáhlým básnickým dílem. Jako básník, suverénně vládnucí slovem, navázal na Hála, a takřka všudypřítomná reflexe v jeho tvorbě připomíná básně Nerudovy. V osmdesátých letech začala být jeho poezie překládána do cizích jazyků. Vrchlický tehdy prožíval tvůrčí vrchol a byl nejuznávanějším českým básníkem. Postupně se sžíval s rolí básníka reprezentujícího jak soudobou českou literaturu, tak i měšťanstvo. Když se roku 1883 otevíralo české Národní divadlo, byla po Smetanově hudbě přednesena Vrchlického slavnostní báseň *Panteon*. Vrchlický ve své tvorbě reflektoval takřka bez ustání duchovní život moderní evropské společnosti a svou reflexi ukládal často do nových, v české literatuře neobvyklých nebo dosud neznámých básnických forem – gazelu, balaty, rondó, ritornelu aj. Podobně jako jeho básnický vzor Victor Hugo rozvinul verš s významově vyhoceným rýmem, verš rétorický, ale přítom – jak napsal F. X. Šalda – živý a jiskřivý.

V době, kdy u nás vycházela literatura realistická a knihy autorů z generace moderny, převážilo vnímání Vrchlického jako symbolu právě minulé doby českého básnictví a překladatelství. Všeobecně kladného přijetí se znovu dostalo až několika posledním sbírkám básní, v nichž se autor přiblížil k písňové tvorbě, utlumil mnohmluvnost a vzdal se řady básnických prostředků, které sám o generaci dříve do české literatury vnášel. Knihami *Zaváté stezky*, *Korálové ostrovy*, *Zaváté zdroje* a *Strom života* uzavřel své dílo, které působilo i na spisovatele následujících generací. Cestu ke čtenářům hledalo prostřednictvím řady antologií, z nichž první připravil sám Vrchlický.

Pouhé klinkání v zděděných tvarech poezie prostonárodní nás více nespokojí, raději odpustíme trochu výstřednosti, raději trochu cizího vlivu, ale chceme, aby báseň námi hnula, abychom viděli, že musela být napsána. Chceme, aby báseň stála na výši doby, aby básník nezůstával za cizinou, aby spolu s ní se bral vpřed a s ní hledal nové rozšíření básnického obzoru.

Rým

**Bud' veleben mou písni rým!
je rolničkou, je kladivem,
ve formy šperku zářivém
on démantem je nejdražším.
Myšlenka v hudbu splývá jím
ve spádu sladce šumivém,
bud' veleben mou písni rým!
Dept ořů s rykem vítězným,
smích dětí, v taktu vířivém
rej bachantek, zní všecko v něm,
sfér hudba s jejich tajemstvím.
Bud' veleben mou písni rým!**

Dojmy a rozmary (1880)

Z BÁSNICKÉHO DÍLA

Léta sedmdesátá

Z hlubin
Sny o štěstí
Epické básně
Vittoria Colonna
Duch a svět
Symfonie
Rok na jihu
Eklogy a písně
Mýty I
Mýty II
Dojmy a rozmary
Panteon

Léta devadesátá

Nové sonety samotáře
Breviř moderního
člověka
Bodláčí z Parnasu
Démon láska
Okna v bouři
Nové zlomky epopeje
Než zmlknu docela
Poslední sonety

Léta osmdesátá

Poutí k Eldoradu
Sfinx
Jak táhla mračna
Sonety samotáře
Zlomky epopeje
Motýli všech barev
Čarovná zahrada
Na domácí půdě
È morta

Bar-Kochba
samotáře

V novém století

Má vlast
Duše-mimosa
Fanfary a kadence
Korálové ostrovy
Strom života
Meč Damoklův

Jar. Vrchlický

1853
1912

Epopej lidstva

Nástěnná alegorická malba *Mýtus*, Mikoláš Aleš a František Ženíšek, návrh pro foyer Národního divadla, 70. léta 19. století

Zlomky epopeje lidstva (1877–1902):

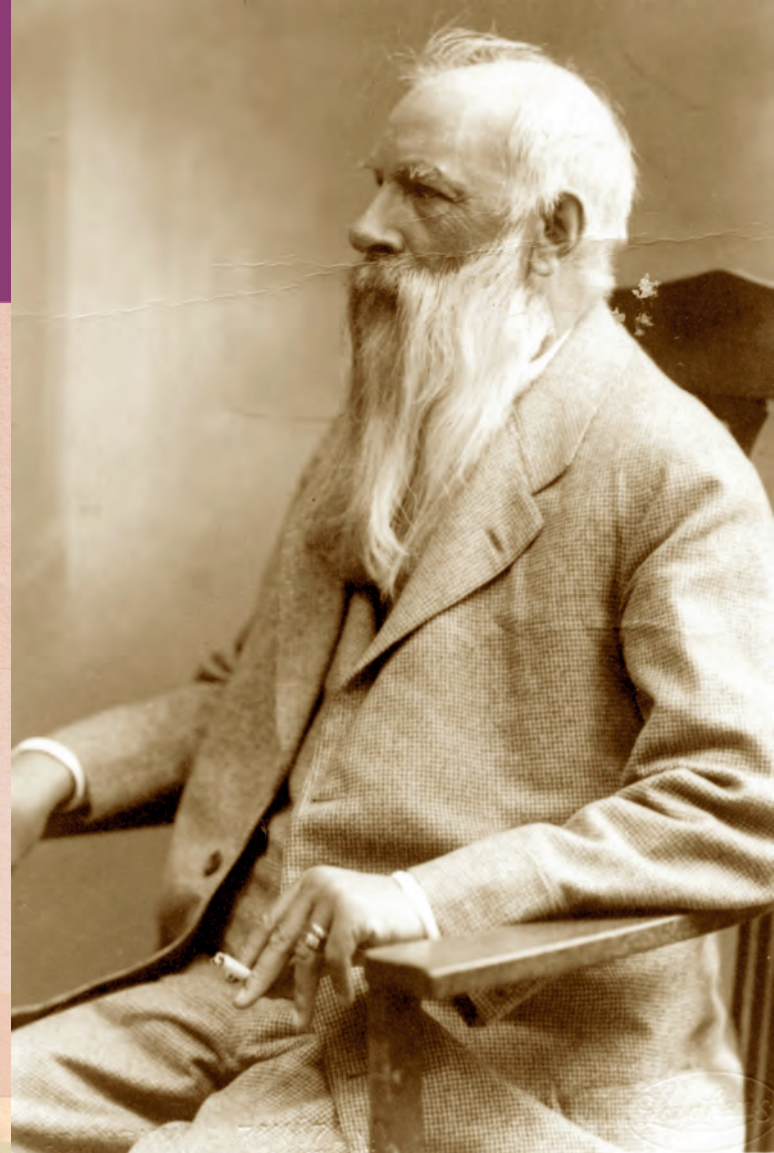
Vittoria Colonna
Duch a svět
Hilarion
Sfinx
Staré zvěsti
Perspektivy
Twardowski
Dědictví Tantalovo
Zlomky epopeje
Breviř moderního člověka
Fresky a gobelíny
Skvrny na slunci
Nové zlomky epopeje
Bar-Kochba
Bozi a lidé
Votivní desky

V evropské literatuře druhé poloviny 19. století, která se často vracela k různým obdobím historie lidstva, představovala epopej reprezentativní žánr veršované epiky. Francouzští spisovatelé Victor Hugo nebo Leconte de Lisle přitom místo tradiční velké epické formy s jedním ústředním příběhem preferovali cyklus menších epických a lyrických reflexivních básní, které v úhrnu měly tvořit monumentální obraz duchovního vývoje lidstva. Vrchlického „zlomky epopeje“, nazvané tak podle stejnojmenné sbírky z roku 1886, představují jako celek po vzoru *Legendy věků* Victora Huga soubor volně navazujících básnických sbírek s náměty od starověku po novověk.

Do úvah o historii lidstva Vrchlický vnášel aktuální problémy své doby a současně usiloval o vyjádření smyslu dějin. Žánrová a tematická různorodost mu v textech umožnila zdůraznit subjektivitu a proměnlivou roli básníka – od národního barda přes proroka nebo poutníka v čase a prostoru. Podobně jako Jan Neruda či Josef Svatopluk Machar si také Vrchlický v epopeji kladl otázky po povaze moderní civilizace. Moderní dobu kritizoval kvůli konzumu, úpadku společenských mravů a nebezpečí zneužití nových technologií. Spojoval proto často obraz současnosti s apokalyptickými vizemi zániku lidstva. Východisko ze zkázy člověka spatřoval v harmonických mezilidských vztazích, v dobru a lidské touze po dosažení životních ideálů.

Chci v zrcadle poezie ukázat člověka v celém jeho rozvoji. Nebude ovšem úplné soustavy v tom: tento člověk, jehož ukazují, bude vždy pod maskou víceméně já, ale to hlavní, on zůstane člověkem, on bude považovat historii, filozofii, dogma i legendu, náboženství i pověru za jediný řetěz svého rozvoje, za jediný velký ohniště, z něhož tkají se neznámé paprsky kol čela neznámého božství.

Z dopisu Vrchlického strýci Antonínu Kolářovi (1875)

Legenda o Antikristu

Ve proudech věků v smutném čase,
u dvojí doby rozhraní
vždy lidstvo děcku podobá se,
jež nad propast se uklání.
Co vidí tam? Dna nedohledá,
mha v kotoučích se z hlubin zvedá
a v jeho smutné srdce sedá
jak pochybnost a zoufání.

A tím-li šerem, poezie,
tvůj blesk se mihne prchavý,
hned polekaná fantazie
se zakuklí v plášť mlhavý;
nad světy, jež se rázem boří,
z té mlhy, jež se z bezdna noří,
duch lidstva, který stále tvoří,
tká fantomy a postavy.

Tu Prométeus z šíje skalné
svůj nářek mísí v bouře svist,
tam Ahasvera k pouti dálné
štve lítost, stud a nenávisť,
tam krví Kaina rudne tráva,
tam bůh na kříži dokonává,
ba v konec věků z pekla vstává
na dračích křídlech Antikrist.
(...)

Jar. Vrchlický

1853
1912

Překladatel

Léta sedmdesátá

Victor Hugo: Básně

Giacomo Leopardi: Básně

Poezie francouzská nové doby

Dante Alighieri: Božská komedie I, II

Ch. M. Leconte de Lisle: Kain

Léta osmdesátá

Dante Alighieri: Božská komedie III

Victor Hugo: Nové básně

Poezie italská nové doby

Théophile Gautier: Gisela čili Víly

Torquato Tasso: Osvobozený Jeruzalém

Básně Michelangela Buonarrotiho

Edgar Allan Poe: Havran a jiné básně

Giosue Carducci: Výbor básní

Léta devadesátá

Johann Wolfgang Goethe: Faust

Ludovico Ariosto: Zuřivý Roland

Friedrich Schiller: Vilém Tell

Moderní básníci francouzští

Tři knihy vlašské lyriky

Adam Mickiewicz: Tryzna

Giovanni Boccaccio: Dekameron

Moderní básníci angličtí

Edmond Rostand: Cyrano z Bergeracu

Molière: Lakomec

V novém století

Pedro Calderón de la Barca: Výbor dramát

Percy Bysshe Shelley: Odpoutaný Prométheus

Hans Christian Andersen: Pohádky

George Gordon Byron: Manfred

Alfred de Vigny: Osudy

Alexandre Dumas st.: Tři mušketýři

Giosue Carducci: Ódy barbarské

Walt Whitman: Stébla trávy

William Shakespeare: Sonety

**Svůj širák odhazuji v dáli
a s grácií. Tam leží on!
Plášť zvolna spouštím, jenž mne
halí,
a tasím – luzný těla sklon,
elegantně jak seladon!
A hbitě, jako Scaramouche,
dej pozor, tys mi Myrmidon!
Při poslání tě bodnu juž.**

Z překladu Rostandova Cyrana z Bergeracu

*Vrchlický překládá Carducciho
v zámeckém parku ve Veltrusích*

První knihu překladů, *Básně Victora Huga*, uveřejnil Vrchlický ještě před svým básnickým debutem, roku 1874. Na překladech poezie, prózy i dramát, úpravách starších překladů pracoval Vrchlický i nadále. Tato setkání s jinakostí ducha a jazyka rozsahem předčila Vrchlického vlastní dílo a navzdory kritice po řadu let Čechům zprostředkovávala klíčová díla evropské literatury, jako například Dantovu *Božskou komedii* či Goethova *Fausta*. Vrchlického překlady se obracely s novátorským úsilím k moderním románským literaturám: zvláště francouzské, italské, španělské. Rozsáhlé cenné překlady však Vrchlický pořídil i z němčiny a angličtiny.

Vrchlický usiloval o překlad formálně věrný, ne doslovný, ale respektující – básnický – duch originálu. Zohledňoval vlastnosti češtiny a v nejednom případě si potěžkával i její nové, dosud nevyužité výrazové možnosti (básně Maeterlinckovy, tónický ohlas Carducciho aj.). Vrchlického překlady měly vliv na české básnictví od starších májovců až po nastupující symbolisty a dekadenty. Obohatil českou literaturu o řadu nových strofických útvarů.

Ocitli jsme se u hlavního požadavku moderního umění překladatelského. Je to naprosté přilnutí k formě originálu, ano úplné zachování její. Netřeba vnímavému duchu ani hlubšího studia děl básnických a vycítí brzy, že Childe Harold stojí lepou a nádhernou stancí Spenserovou, že hlavní půvab Dantův je v nekonečné velebné tercíně, valící se jak příliv mořský...

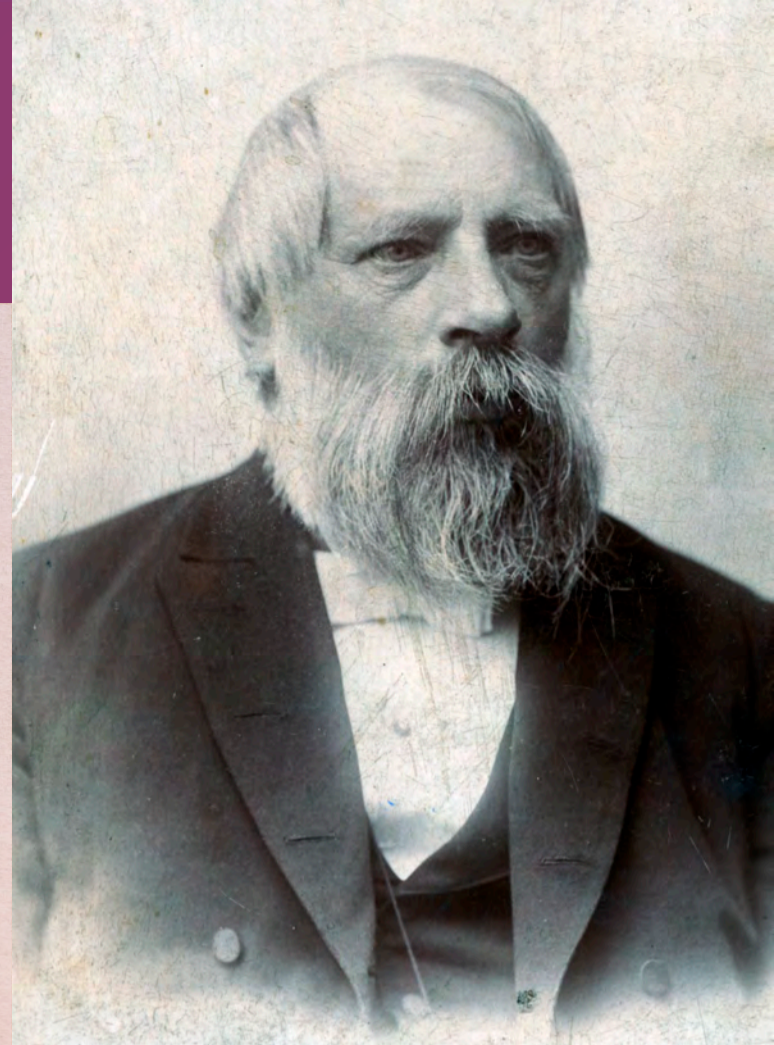
Jan Vrchlický

1853
1912

Překladatel

Jaroslav Vrchlický svými překlady i vlastním dílem výrazně zasáhl do české poezie orientované dosud velkou měrou na němčinu. Systematicky se věnoval moderní francouzské literatuře od romantismu po současnost. Vedle svých oblíbených starších autorů jako Alfreda de Vignyho a Victora Huga upozornil v Čechách průkopnický na mladší, kteří v té době nedosahovali všeobecného uznání ještě ani ve Francii, například na Charlese Baudelaira, Stéphana Mallarmého a Paula Verlaina. Významné jsou zvláště antologie *Poezie francouzská nové doby* (1877) a *Moderní básníci francouzští* (1893). Vrchlický překládal i prózu, kromě oblíbeného Balzaca např. *Tři mušketýry* Alexandra Dumase. Především francouzské poezii, próze a dramatu zasvětil Vrchlický i své studie, vydané např. ve svazku *Básnické profily francouzské* (1887). Vrchlický v svých „duševních portrétech“ probíral širší kontexty zakládající dílo, úsilí autorů o postižení otázek lidstva v jeho zápase o existenci.

V zájmu o francouzské symbolisty a dekadenty i jejich předchůdce se Vrchlický setkával s mladší generací nastupující na počátku 90. let 19. století. Vrchlického a Gollův *Výbor z Květů zla* Charlese Baudelaira (1896) se však stal předmětem jejich konfrontace. Jak uvedl F. X. Šalda, překlad se hlásil ke konvenčnější, romantické části díla „otce všeho nejvzácnějšího i nejzvrhlejšího, co žije i vadne na sklonu tohoto věku“, a obsahoval „formalistické“ a „akademické“ rámce a výplňky, jež v originále nebyly. Přes vcelku malý počet překladatelských pochybení, která bylo možno Vrchlickému přímo připsat, diskuse o překládání Baudelaira posloužila k vymezování mladé generace.

CHARLES BAUDELAIRE

Jeho poezie imponuje, je strnulá jako sfinga ležící před branami Théb, a jest hudební jako hudba sama, vkrádá se v duši jako vůně, podmaní ji, nechá za sebou hvězdný pel a zápach zvadlých věnců hřbitovních. /.../ Je psycholog a odtud jeho veliký vliv na moderní školu básnickou. Duch analýzy se v něm zakotvil a lučavkou sarkasmu rozložil jeho srdce. Přitom je básník největšího soucitu, některé básně jeho by i k Satanu se modlil, jsou hymnami. /.../ Ano, on jest básníkem doby úpadku, básníkem melancholických večerů, unavených srdcí, přesycených mozků, zatracené lásky.

Z Básnických profilů francouzských (1887)

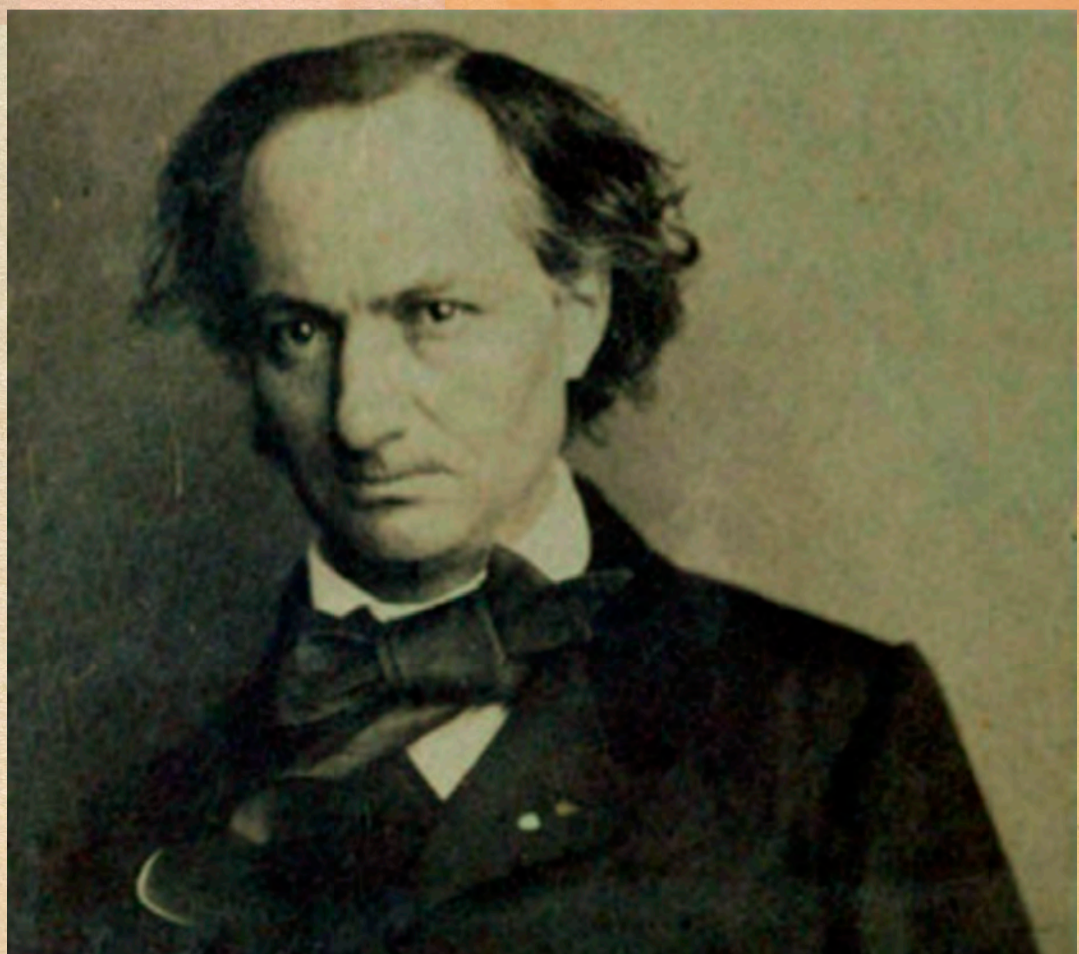
Charles Baudelaire **Harmonie večera**

Viz, chvíle přichází, kdy na svém stonku květ
se každý zachvívá a kaditelnou dýše;
kdy vůně, hlaholy ve vzduchu krouží výše;
to valčík smutný jest a touhou nvyvý let!

Květ každý vůní syt kol kaditelnou dýše;
jak srdce raněné, slyš, kdesi housle pět,
to valčík smutný jest a toužně nvyvý let!
Jak oltář nebe ční v své krásné, smutné pýše.

Jak srdce raněné, slyš, housle kdesi pět,
jak srdce, jemuž děs je prázdna černá říše!
Jak oltář nebe ční v své krásné, smutné pýše,
a slunce topí se v svou krev, jež stydne hned...

A srdce, jemuž děs je prázdna černá říše,
dnů zašlých zářících si sbírá každý sled!
Hle, slunce topí se v svou krev, jež stydne hned...

Jar. Vrchlický

1853
1912

Dramatik

Jana Brejchová a Vlastimil Brodský
ve filmu Zdeňka Podskalského Noc na Karlštejně (1973)

Pro generaci autorů vstupujících do literatury v 70. letech 19. století bylo drama prestižní uměleckou formou. Zpočátku Vrchlický psal texty určené spíše pro čtení než inscenaci (*Eloa*). Když se však roku 1883 znovu otevřelo Národní divadlo, přijal mimo jiné i úkol naplnit jeho dramaturgii novými překlady ze světového repertoáru. Obecenstvo tak v jeho přebásnění poprvé zhlédlo řadu klasických i aktuálních divadelních her, např. Molièrova *Lakomce*, Corneillova *Cida* a Rostandova *Cyran z Begeracu*. Překládal také oblíbené francouzské konverzační veselohry, opery či baletní féerie.

Jako dramatik patřil k autorům, kteří se u nás podíleli na utváření tzv. divadla velkého stylu. Kladl důraz na básnické slovo a chtěl působit především na divákův cit. Napsal téměř čtyři desítky divadelních her, jež látkově obsáhly evropské dějiny od starověku po současnost. Debutoval roku 1882 historickou tragédií *Drahomíra*, která stála na počátku tzv. české trilogie (*Bratři, Knížata*). Nejúspěšnější z Vrchlického historických dramát byly komedie *Soud lásky* a *Noc na Karlštejně*. V obou velké dějiny ustoupily milostnému citu: v druhé z nich moudrý císař Karel IV. kapituluje před láskou a věrností dvou podnikavých žen.

Vidím v dramatu nejvyšší ideál tvoření uměleckého.

Nemyslete si, že jsem „slepý“ k svým dětem. Víím, kde co mohlo neb mělo býti jinak, ale věřte, není to nedostatek mé dobré vůle, nýbrž jen způsob mého tvoření. Nedovedu jako Bozděch neb Stroupežnický sedět leta nad kusem a korigovat a přelepovat a vracet se stále k tomu, co jest jednou za mnou. Tvořím eruptivně, vulkanicky, buď – anebo.

Jaroslav Vrchlický řediteli Národního divadla Šubertovi (1898)

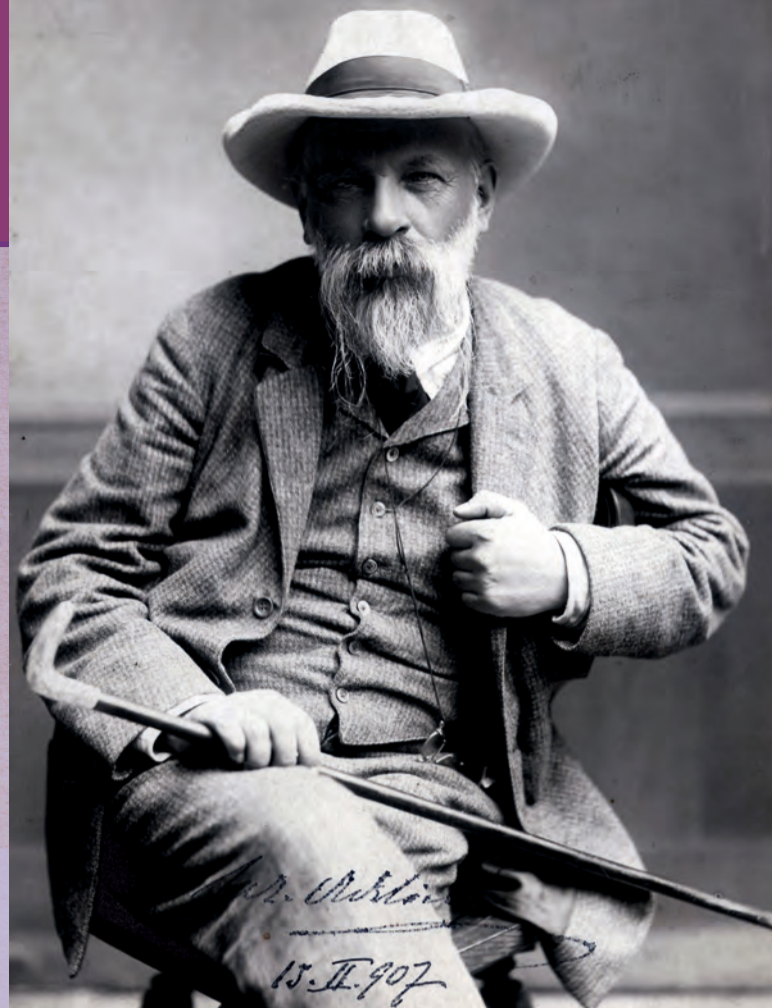
Léta osmdesátá

Drahomíra
Smrt Odyssea
V sudu Diogenově
Noc na Karlštejně
Julian Apostata
K životu
Soud lásky
Rabínská moudrost
Exulanti
Pomsta Catullova

Nad propastí
Bratři
Námluvy Pelopovy
Midasovy uši

Léta devadesátá

Smír Tantalův
Smrt Hippodamie
Pietro Aretino
Trojí políbení
Hippodamie (souborně)
Bouře (operní libreto)
Závěť Lukavického pána
Svědék
Epponina
Marie Calderonová
Láska a smrt
Král a ptáčník
Příchod vesny
Dvě doby
V uchu Dionysiově
V novém století
Knížata
Armida (operní libreto)
Trilogie o Simsonovi
Godiva
Kočíí král

KAREL IV. (podává mu ruku): Děkuju ti, milý Arnošte, vrátil's mi celé štěstí života! (Po chvíli k Alžbětě.) Však, sladká žárliko, zde zůstat nemůžeš!

ALŽBĚTA: A proč ne?

Karel IV.: Což může zákonodárce jednati proti zákonům? – Jen jednou jsem nucen učiniti to a co zkusím od našeho Arnošta! Jak těžce mi vytyká příští korunovaci Václava! A proto úctu před zákonem největší mějž zákonodárce sám! My odejdeme.

ALŽBĚTA: A ještě ted'? – V čirou noc?

KAREL IV.: Ano, ještě ted'! Pojedeme na tvůj hrad, na Karlík. Arnošte, buť tak laskav a nařid' purkrabímu, aby nám obstaral koně. Poněvadž však, jak pochopíš, mně na tom velice záleží, aby umění našeho pážete zůstalo výhradně tajemstvím nás tří, ujedeme z Karlštejna tajně – my prchneme, či chceš-li, Eliško, já tebe unesu!

ALŽBĚTA: To je výtečný nápad! – Budu unešena! – Dobrodružství na dobrodružství! – Tedy pojďme.

Noc na Karlštejně

Jar. Vrchlický

1853
1912

Dramatik

Antika byla v době, kdy studium na gymnáziu bylo založeno na znalosti latiny, řečtiny a klasické filozofie i dějin, vnímána jako zásadní historické období, v němž se zrodila evropská kultura. Rozhraní antické éry a rodícího se křesťanství Vrchlický zvolil i ve svém prvním dramatickém pokusu, mystériu *Eloa* (1875), a vrátil se k němu i v další básnické a dramatické tvorbě. Uměleckého uznání Vrchlický dosáhl hudební trilogií *Hippodamie* (*Námluvy Pelopovy*, *Smír Tantalův*, *Smrt Hippodamie*). Zpracoval v ní antický mýtus o Pelopovi, jenž získal ruku krásné Hippodamie podvodem a vraždou jejího otce. Vrchlický vystavěl hru na psychologii postav, které řeší vztahy mezi sebou s neskrývanou vášní. Jednající hrdinové jsou velmi současní a antické kulisy jejich osudům dodávají všeobecnou platnost. Úspěch tragédie byl podmíněn spoluprací Vrchlického s hudebním skladatelem Zdeňkem Fibichem, která dala vzniknout svébytnému jevištnímu dílu – scénickému melodramu, jenž odkazuje k formě antického dramatu, v němž byla deklamace sólistů i sboru organicky doprovázena hudbou.

FILOZOF: Kdo mluvil o vykoupení? Slyšel jsem též o tom, ale neviděl jsem stopy toho v lidstvu, odkud právě přicházím.

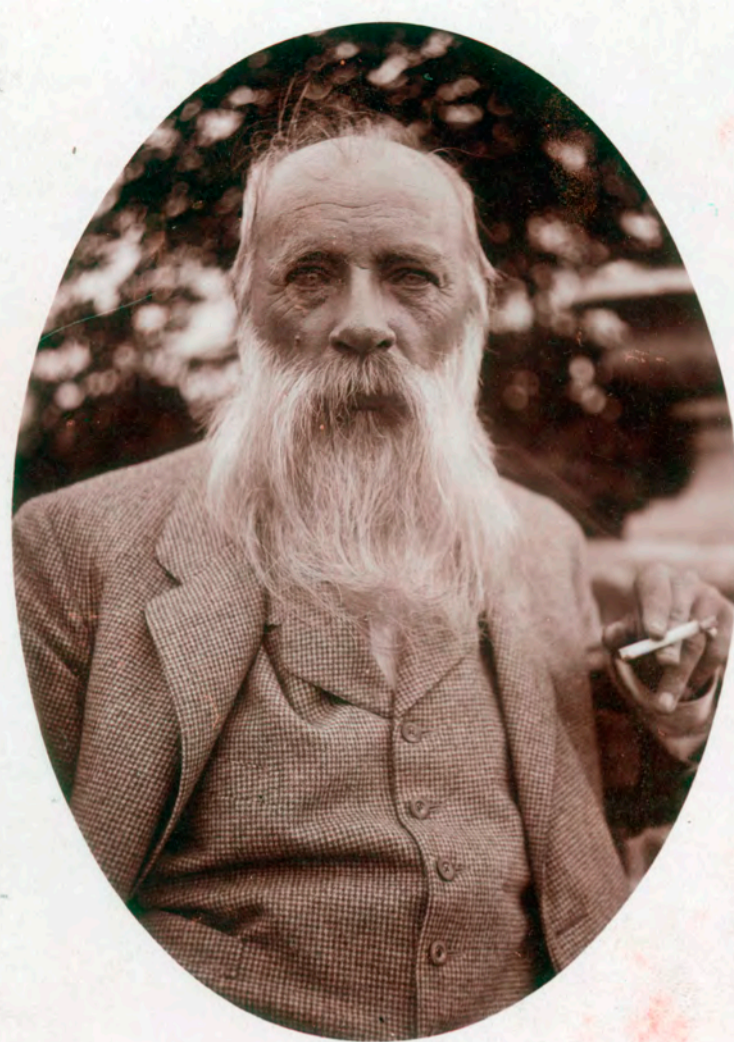
JIDÁŠ: Já také ne. Sedím schválně zde na zápraží pekla a pozoruju davy – leč stále rostou víc a více jako písek pod dechem samumu. Hle ovoce křesťanství! Peklo se plní.

FILOZOF: Ano, podivné to náboženství. Bud' mlsný jako opice, vztekly jak hyena, vilný jako faun, zabij otce svého a umož' k smrti matku svou, strhej všecky svazky, jež položila ti příroda a společnost, hýrej v statku cizím jako slon v sadech rýžových – když stáším mdlý a slabý jsi páchatí nepravost, když zhnusí se tobě hřích a napadne ti z dlouhé chvíle ctnostným býti: slza lítosti a jsi milým pánu. Mně milejší jest život plný trpké rezignace, jaký vedl Mark Aurel a plný velkých myšlenek, v jichž světle krácel Plato. Nauce o lítosti nerozumím.

Z „fragmentu pekelné komedie“ *Eloa* (1875)

Marie Laudová jako Hippodamie
v inscenaci Národního divadla (1911)

HIPPODAMIE:

Svou kletbu družím k Oinomaa kletbě!
Ó, Pelope, já proklínám tvůj rod,
ať zatracen je celý po věky,
ať v živné míze těla, v mozku, krvi,
ať v citu, snaze, tužbě, myšlence!
Bud' zvrhlé vše a bídné, proradné,
neb z viny vzalo všecko zde svůj vznik.
Ó, vidím budoucnost – tak stane se!
Zřím rod tvůj kráčet drahou krvavou,
jak bratří proti bratrům vstávají,
jak vražda s podvázanou čelistí,
bys neslyšel ji, kterak zuby skřípá,
se choulí v stínu u vrat domů tvých,
jak nevěra se plíží ložnicemi
tvých dcer a synů, zatím krhavé
a zvířecí co vstává krvesmilství,
by dokončilo, klam co započal.
Za těmi kráčí šílenství a smrt,
co hanba rodu tvého letí v svět,
jenž chví se pod tíží všech zločinů
rostoucích v hory výš až ke hvězdám!
Toť stíny Hádu jsou mi milejší,
(Probodne se)
než jaký život.

Smrt Hippodamie – finále (1891)

Smrt Hippodamie
Městské divadlo Zlín (2007)

Jar. Vrchlický

1853
1912

Na Parnasu

Jak hluboko zapustila kořen úcta k němu v naší zemi, prokázaly jeho padesátiny. Kytice, dary, knihy autorů, telegramy, dopisy, přípisy, slavnostní listiny, zvláštní čísla časopisů, oslavné večery, přednášky, projevy, recitace, představení jeho her, to všecko valilo se zrovna přívalem k jeho domu ze všech stran.

Albert Pražák, Vrchlickému nablízku (1945)

Josef Václav Sládek: JAROSLAVU VRCHLICKÉMU

Kam spěl Tvůj let, a v každé době,
ať ku hvězdám, ať v zem se hřížil,
s tou zvěstí, již Ti daly k sobě: –
já vím – žes čelo neponížil!
– let v ideál že byl to stálý.

V Tvém boji s žitím, prací, žalem
Tě neznali; i ať jsi vysnil
si laur neb trn v tom světě malém:
já vím – žes duši nepotřísnil!
A vím, že jsme se milovali.

Jiskry na moři (1880)

Na návštěvě v Sušici

Profesor Dr. Jaroslav Vrchlický hostem v reálce Sušické.

S Antonínem Klášterským

Vrchlický zaujal brzy po svém debutu místo takřka na vrcholu pomyslného českého básnického parnasu. Již na konci 70. let 19. století byla jeho poetika u nás určující a inspirativní pro mladší adepty básnictví. Postupem času se vyhranila skupina básníků, kteří byli často označováni jako Vrchlického epigoni. Najdeme mezi nimi básníky různého naturelu. Někteří z nich byli na Vrchlického vzoru závislí silně (např. Jan Červenka, Karel Kučera, Alois Škampa), jiní stouto inspirací zacházeli volněji, jako např. Otakar Auředníček, Jaromír Borecký, Bohdan Kaminský, Antonín Klášterský nebo mladý Jaroslav Kvapil. Řada z nich tvořila i užší přátelský kruh, jímž se Vrchlický časem obklopil.

Vrchlickému napsalo oslavné básně či dedikovalo básně s jiným tématem několik desítek básníků, mezi nimi Rainer Maria Rilke. Mnozí mu věnovali celou sbírku, či dokonce několik sbírek, např. Antonín Klášterský knihy *Srdce i duše* (1894) a *Sonety prchavých okamžiků* (1907). Jako jeden z nejznámějších aktérů českého společenského života byl Vrchlický zahrnován oficiálními poctami, cenami či čestným členstvím mnoha osvětových a kulturních spolků. Když jako univerzitní profesor přednášel v menších českých městech, na nádraží jej často slavnostně vítali místní političtí předáci. Za své původní dílo, překladatelskou činnost i veřejné působení byl Vrchlický několikrát navržen na Nobelovu cenu za literaturu.

Vrchlického literární tvorba byla od osmdesátých let převáděna do cizích jazyků, zvláště do němčiny a polštiny. Největší zásluhu na šíření díla v němčině měli Vrchlického přátelé Eduard Albert a Victor hrabě Boss-Waldeck, na jehož zámku v Oselcích na Plzeňsku básník občas pobýval.

Jar. Vrchlický

1853
1912

Spory

Jaroslav Vrchlický vstupoval do české literatury v první polovině sedmdesátých let jako příslušník básnické generace, která vnášela do české poezie formální vytříbenost, bohatou obraznost, zdobnost a rétoričnost. Spolu s dalšími autory sdruženými kolem časopisu Lumír byl označován za příznivce literárního kosmopolitismu, jak byl nazván směr usilující o světovou orientaci a čerpající náměty z cizích zemí a kultur. Literární kritika brzy rozpoznala a oceňovala Vrchlického talent, výtky vůči němu se zpočátku týkaly zejména absence domácích námětů a nepůvodnosti při zpracování cizích látek, setření jejich autentičnosti. Například Eliška Krásnohorská k jeho epice roku 1877 poznamenala: „Z kolikerých národů, krajů, dob a vrstev lidstva snesl Vrchlický události, báje i smyšlenky v epické své básně! A přece provedením, rázem svým, hlediskem i způsobem mluvy málo od sebe se rozlišují.“ Vrchlický ani ostatní lumírovci si výtky nenechali líbit a na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let se tak rozpoutala prudká polemika mezi nimi a národovci, kteří jednoznačně preferovali v umění domácí látku a tradiční postupy jejich uchopení.

V osmdesátých letech byly vůči Vrchlického básnickému a dramatickému dílu vzneseny námitky okruhem programových realistů kolem Tomáše Garrigua Masaryka. Ještě prudší útoky se na Vrchlického snesly na počátku devadesátých let při střetnutí s mladými modernisty, kteří vyrůstali při četbě knih obdivovaného básníka, byli jím fascinováni, avšak naléhavě pociťovali potřebu vytrhnout se z jeho vlivu a vystavět svou poetiku na jiných základech. Rozbuškou se stal spor o význam Hálova díla v české literatuře, podnícený Josefem Svatoplukem Macharem. Vrchlický se tu Hálovi zastal a svůj postoj k básním mladých autorů vyřešil po svém: parodicky napodobil symbolistně dekadentní tvorbu Otokara Březiny a Jiřího Karáska ze Lvovic. Mladí kritici v čele s F. X. Šaldou nezůstali Vrchlickému nic dlužni, vytýkali mu diletantismus, povrchnost tvoření, básnickou dutost a frázovitost. Ludvík Lošťák dokonce jeho dílo v pamfletu vydaném k básnickým padesátinám nazval papírovou pyramidou. Vrchlický jakékoliv výtky vůči své tvorbě snášel těžce, jeho vztahy s částí mladé generace se zlepšily až po řadě let.

Diletantismus, to je myšlenková požívačnost, mlsání, labužnictví, neserióznost. Diletant je kramář myšlenkový, diletant není myslitel. Nic netěží, nic nedobývá. Pouze to, čeho jiní vytěžili, skupuje, v nejlepší případě spravuje, opravuje, natírá. Je to obchodník, není to tvůrce. Celá básnická dráha p. Vrchlického je prosáklá tímto diletantismem. Všecky světové individuality našly u něho ohlasu, a důkladná studie genetická jeho děl ukáže, jak z velké části nebyl než echem cizích tónů, jak byl jen „houbou, která všecko saje“.

F. X. Šalda, kritika Písní poutníka (1896)

Jaroslav Vrchlický

NA PRANÝŘI

**Ulicemi povyk víří.
Dívka stojí na pranýři.**

**Sedrána a polonahá,
věru smrt juž na ni sahá.**

**Dole hlučný dav se tísní,
sleduje ji šklebnou písní,**

**pokřikem a vysmíváním,
nadávkou a drsným láním.**

**Kmotr, tetka, malé dítě,
s úsudkem tu každý hbitě.**

**Tímto ruchem, touto vřavou
se skloněnou k ňadrům hlavou**

**básník zamyšlený krácel.
Ku pranýři jak se stácel,**

**soucítě zřel k nebi vzhůru,
vzdychal: Klidně do azuru,**

**sestro, hled' v tom utrpení!
Umělcův los lepší není.**

**Nechť dav tleská nebo víří,
jak ty stojím na pranýři!**

Démon láska (1893)

Ilustrace Maxe Pirnera k básni Na pranýři Jaroslava Vrchlického

Jar. Vrchlický

1853
1912

Návraty

Básníkův pohřeb

K Vrchlickému a jeho dílu se po jeho smrti vraceli básníci různých tvůrčích východisek, pozornost mu věnovalo mnoho badatelů o literatuře, a zvláště v Praze je připomínán také hmotnými památkami. Z bezprostředních ohlasů jmenujme *Panychidu za Jaroslava Vrchlického*, kterou složil Stanislav Kostka Neumann. Monumentalitou díla, žánrovou a tematickou pestrostí, lehkostí tvoření i rozsáhlou překladatelskou aktivitou navázal na Vrchlického Vítězslav Nezval. Vrchlický dále ovlivnil například dílo Josefa Hory, Františka Halase, Františka Hrubína nebo Jaroslava Seiferta, jenž uspořádal rozsáhlý výbor z jeho poezie. V roce 1987 vydali Ivan Wernisch a Václav Vokolek *Sonetys* podtitulem *Variace na Jaroslava Vrchlického*. Jako literární postava se Vrchlický objevil například v románu Františka Kožíka *Za trochu lásky* (1997) nebo v divadelní hře Miloše Urbana *Trochu lásky* (2003).

Spisovatelovo básnické dílo se souborného vydání ve spisech dočkalo několikrát: poprvé u Otty v letech 1895–1913 (65 svazků), podruhé tamtéž 1913–1928 v 52 svazcích, po třetí v Melantrichu a SNKLHU v letech 1948–1963 v rozsahu 20 svazků. Souborně byla otištěna také dramata. Do rodinného života nechala nahlédnout ve vzpomínkových knihách Eva Vrchlická.

První monografické práce o Vrchlickém byly k dispozici již za básníkova života. Zásadními studii, případně monografiemi k poznání Vrchlického díla přispěli např. F. V. Krejčí, F. X. Šalda, Vítězslav Tichý, Albert Pražák, Bohuš Balajka, Zdeněk Pešat a Jiří Brabec.

Společnost Jaroslava Vrchlického vznikla již roku 1913 s cílem pečovat o básníkův odkaz. Muzejní komitét společnosti odkoupil od vdovy po Vrchlickém zařízení básníkovy pracovny a usiloval o zřízení muzea Jaroslava Vrchlického. V současné době spravuje knihovnu Památník národního písemnictví. Společnost se zasloužila také o zasazení Šalounovy pamětní desky na domě na pražském nábřeží, kde básník žil. Autory pomníku v Praze na Petříně jsou Josef Wagner, Antonín Wagner a Jan Sokol. Odhalen byl v roce 1960. Různé památky upomínající na básníka se však nacházejí i mimo Prahu, např. v Klatovech, Domažlicích a Kutné Hoře. Nedaleko Slatiňan upomíná na básníkovy pobyty Vrchlického návrší s pamětní deskou Otakara Španiela.

Pomník
na pražském Petříně

Dnes, 8. července 1922 po poledni,
mi zatelefonoješ,
že na pět minut zanecháš psacího stroje,
že na pět minut si zastávkuješ,
abych i já odložil akta a pero
a s tebou, má milá, se rozjel na smutný výlet
ke Spezii v Itálii.

Jak hukot moře v lastuře
ta bouře nám v srdcích přes dálku sta let hřmí:
naš věrný přítel,
Prométheus nikdy nespoutaný,
Percy Bysshe Shelley tone!

Půjdem a vzpomeneme také
Jaroslava Vrchlického.

Jindřich Hořejší, „Haló 2501“! (1923)

JAROSLAV
VRCHLICKÝ

Jar. Vrchlický

1853
1912